6. Mefûller

6.1. Meful Bih

Failin yaptığı işten doğrudan etkilenen; olayın, üzerinde meydana geldiği ögedir. Eğer harf-i cersiz olarak gelirse mefulün bih sarih olur. Eğer harf-i cerli gelirse mefulün bih gayri sarih olur. Mefulün bih sarih "açık meful" demektir. Çünkü nasb alametini açıkça alır. Türkçedeki karşılığı düz tümleçtir. Mefulün bih gayr-i sarih ise "açık olmayan mefulün bih "anlamına gelir. Çünkü harf-i cerden dolayı açıkça nasb alametini alamaz. Mefulün bih alan fiil müteaddi fiildir. Mefulün bih almayan fiil ise lazım fiildir. Harekesi üstün (َ-) ya da üstün tenvin olur (اً). Fiile ne, kimi, neyi, neye sorusunu sorduğumuzda aldığımız cevap mef'ûl bihtir. Fiil ile fâil arasında olması gereken müzekker-müennes uyumu şartı mef'ûlün bihle diğerleri arasında yoktur. Yâni mef'ûlün bih'in fiil ya da fâil ile müzekkerlik müenneslik, tekillik çoğulluk vs. açısından uyumlu olma şartı aranmaz.

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Öğrenci dersi yazdı.	الدَّرْسَ	التِّلْمِيذُ	كَتَبَ
Baba suyu içti	الْمَاءَ	الْاَبُ	شَرِبَ
Öğrenci bir kitap okudu	كِتَاباً	التِّلْمِيذُ	قَرَأَ

Yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi fâilin açıkça yazılışı (öğrenci, baba, Halit gibi) gâib fiil kullanıldığında gerçekleşir. Muhâtab ve mütekellim fiillerde fiil ve fâil bir arada olur. Yine de fiile aynı sorular (ne, neyi, kimi kime) sorulduğunda alınan cevap mef'ûlü bihtir.

6.2. Meful Mutlak

Fiil cümlesinin fiilinin mastarı olarak gelen meful çeşididir. Mefulün mutlak tekit yani kuvvetlendirme için kullanılır. Tekid durumundaki meful mutlak, fiil cümlesinin fiilinin mastarı olarak gelir ve müfred-nekre olur. Türkçede "muhakkak, gerçekten, çok, iyice, öyle…" anlamlarına gelir.

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Halit öyle bir oynadı ki.	لَعِباً	خاَلِدٌ	لَعِبَ
Çocuk sütü öyle bir içiyor ki.	اللَّبَنَ شُرْباً	الطِّفْلُ	يَشْرَبُ

Meful mutlak çeşit bildirmek için kullanılır. Çeşit için kullanılan mefulün mutlakta fiilin mastarı ya bir isim tamlaması ya da sıfat tamlaması şeklinde gelir. Türkçeye "… gibi, şeklinde, tıpkı" diye tercüme edilir.

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Hâlit **hızlı bir şekilde** koştu.	جَرْياً سَرِيعاً	خاَلِدٌ	جَرَى
Tren **bulutların geçişi gibi** geçiyor.	مَرَّ السحاَبِ	الْقِطاَرُ	مَرَّ

Ya da sayı bildirmek için gelir. Sayı bildirmek için kullanılan mefulün mutlakta fiilin mastarı فَعْلَةٌ vezninde gelir. Sayı bildirdiği için müsenna ya da cemi yapılabilir. Bir sayı ile birlikte gelebilir.

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Ali iki defa yedi.	أَكْلَتَيْنِ	عَلِيٌّ	أَكَلَ
Ali defalarca yedi.	أَكَلاَتٍ	عَلِيٌّ	أَكَلَ

Tarz ismi فِعْلَةً kalıbıdır.

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Ali hırsızın yürüyüşü gibi yürüdü (hırsız gibi yürüdü).	مِشْيَةَ اللِّصِّ	عَلِيٌّ	مَشَى

(مَرَّةً) (kere, defa) kelimesi de mef'ûl-i mutlak olur.

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Ali bir kere yedi.	مَرَّةً	عَلِيٌّ	أَكَلَ

Aynı cümledeki mef'ûl-i mutlak kendi fiilinin masdarından yapılır. Aşağıdaki durumlarda ise bu kaidenin dışına çıkılır:

a) Aynı manaya gelen mastarlarda;

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Öyle oturdum ki (çok oturdum).	جُلُوساً	قَعَدْتُ	

b) Aynı kökten olan değişik mastarlarda;

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Çok sabrettim.	صَبْراً	اِصْطَبَرْتُ	

Not: Çoğu zaman rubâî (dört harfli) fiilin masdarı yerine sülâsi (üç harflisinin) fiilin masdarı tercih edilir.

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Yorucu bir yolculuk yaptım.	سَفَراً مُتْعَباً	سافَرْتُ	

c) Çeşit ve sayı bildirerek mef'ûl-i mutlakın yerini tutan isimlerde;

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Ona iki defa nasihat ettim.	مَرَّتَيْنِ	نَصَحْتُهُ	
Sana bin kere söyledim.	لَكَ أَلْفاً	قُلْتُ	
Onunla birkaç kez görüştüm.	عِدَّةَ مَرَّاتٍ	قابَلْتُهُ	
Misâfire bu şekilde ikram ettim.	ذَلِكَ الْإِكْرامَ	أَكْرَمْتُ	

d) Bazen mef'ûl-i mutlakın hazfedilip sıfatının onun yerine geçtiği durumlarda;

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Bu mesele hakkında çok düşündüm.	فِي هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ كَثِيراً	فَكَّرْتُ	
Bu mesele hakkında çok düşündüm.	فِي هَذِهِ الْمَسْأَلَةِ تَفْكِيراً كَثِيراً	فَكَّرْتُ	

e) (كُلُّ – بَعْضُ – أَيُّ) kelimelerinin mastara muzâf olduğu durumlarda;

Örnekler:

Türkçesi	Meful	Fail	Fiil
Ali’ye biraz yardım ediyorum.	عَلِياً بَعْضَ الْمُسَاعَدَةِ	أُسَاعِدُ	
Onu tamamen terkettim.	كُلَّ التَّرْكِ	تَرَكْتُهُ	

O zaman (كُلُّ – بَعْضُ – أَيُّ) kelimeleri mef’ûl-i mutlak olarak mansûb gelir.

*Fiili hazfolmuş semâî (duyularak bilinen) mef’ûl-i mutlaklar da vardır:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Teşekkür ederim.	شُكْراً
Hazfolmuş fiiliyle aslı	أَشْكُرُكَ شُكْراً
Allah’ı her türlü eksiklikten tenzih ederim.	سُبْحَانَ اللَّهِ
Hazfolmuş fiiliyle aslı	أُسَبِّحُ سُبْحَانَ اللَّهِ

6.3. Meful Lieclih

Fiil cümlesinde fiilin oluş sebebini bildirmek için gelen meful çeşididir. Başka bir ifadeyle, mefulün lieclih: “Niçin” sorusuna cevap veren meful çeşididir. Genellikle açık bir mastar olarak gelir. Türkçe’ ye “..için, -mek için, -mak için, sebebiyle, -den dolayı” manalarıyla tercüme edilir. Ya mastarla ya da harf-i cerle olmak üzere iki şekilde gelir.

a) Mastar olarak Mef’ûlü lieclih: Bu mastar niçin sorusuna cevap veren, (mastarın) fâili ile fiilin fâilinin -zaman ve şahıs bakımından- aynı olduğu muzâfa birleşmeyen mansûb ve nekre (üstün tenvinli) bir mastardır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası

Anneme **yardım etmek için** saat üçte geldim.	حَضَرْتُ فِي السَّاعَةِ الثَّالِثَةِ **مُسَاعَدَةً لِأُمِّي**
Öğrenciler **ilim** için Avrupa'ya gidiyorlar.	يُسَافِرُ الطُّلاَّبُ إِلَى أَوْرُباً **طَلَباً لِلْعِلْمِ**
Hâkim suçluyu **terbiye için** cezalandırdı.	عاَقَبَ الْقاَضِي الْمُجْرِمَ تَأْدِيباً لَهُ

Yukarıdaki şartları taşımayan masdar mef'ûlün lieclih olmaz. Önemli olan bu masdarın fiilin sebebini teşkil etmesidir. Sebebi değilse (fiile sorulan niçin sorusuna cevap veremiyorsa) mef'ûlün lieclih olmaz ve mansûb da gelmez. Bu şartları taşımaz da gene niçin sorusuna cevap verirse o zaman harf-i cerli olarak gelir.

b) Harf-i Cerli Mef'ûlün lieclih (مِنْ) ,(لِ) ve sebep ifâde eden (بِ) harf-i ceriyle ifade edilen mef'ûllerdir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Seni terbiye için döğdüm.	ضَرَبْتُكَ لِلتَّأْدِيبِ
Çocuk karnı ağrıdığı için ağladı.	بَكَى الطِّفْلُ مِنَ الْوَجْعِ فِي بَطْنِهِ
Yaptıkları şeyler sebebiyle ceza olarak.	جَزاَءً بِماَ كَسَبُوا

Meselâ birinci cümledeki mef'ûlü lieclih masdar olarak (ضَرَبْتُ تَأْدِيباً لَهُ) şeklinde de söylenebilirdi. Yani aslında birbiri yerine masdarını ya da cerini koyabileceğimiz mef'ûller mef'ûlü lieclih olmaktadır. Mef'ûlün lieclihî özetle şu durumlarda harf-i cer alır:

a) Bir fiilin mastarı değilse;

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ders için geldim.	جِئْتُ لِلدَّرْسِ

b) Ma'rife olursa;

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Fakülteye eğitim için geldim.	حَضَرْتُ الْكُلِّيَّةَ لِلتَّدْرِيسِ

c) (Masdar olsa da) Fiilin fâili ile mef'ûlün lieclihî'nin fâilleri farklı ise;

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Senin bana ikram etmen için ben sana ikram ettim	أَكْرَمْتُكَ لِإِكْرَامِكَ لِي

d) Fiil ile mef'ûlün lieclihî'nin oluş zamanları farklı ise;

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Dün va'd ettiğim için bugün geldim.	جِئْتُ الْيَوْمَ لِوَعْدِي أَمْسِ

Not: Mef'ûlün lieclihi izâfet terkibi halinde gelirse, harf-i cerli veya harf-i cersiz gelebilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Allah'ın rızasını elde etmek (istemek) için sadaka verdim.	تَصَدَّقْتُ ابْتِغاَءَ مَرْضاَةِ اللَّهِ
Hazfedilmemiş hali	تَصَدَّقْتُ لِابْتِغاَءِ مَرْضاَةِ اللَّهِ

6.4. Meful Fih

Yer ve zaman bildiren meful demektir. "Nerede?" ve "Ne zaman?" sorularına cevap verir. Zarflar, isim cümlesinde haber; fiil cümlesinde mefulün fih olurlar. Zaman ve Mekân Zarfları şu kısımlara ayrılırlar:

6.4.1. Mutasarrıf Zarflar

Bazen zarf yerini tutan kelimeler cümlede zarf olmadan da kullanılabilirler. Bunlar mutasarrıf zarflardır. O zaman mef'ûlu fih olmazlar ve cümle içindeki yerine göre, cümlenin asli unsurlarından biri olarak (mübtedâ, haber, ya da fâil gibi) i'rab (hareke) alırlar. Bu zarflardan bazıları şunlardır:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası
Orta	وَسَطٌ	Gün	يَوْمٌ	Yarın	غَدٌ
Sağ	يَمِينٌ	Gece	لَيْلٌ	Akşam	مَساَءٌ

6.4.2. Mutasarrıf Olmayan Zarflar

Bazı zarflar vardır ki cümle içinde sadece zarf olarak kullanılır ve cümlenin diğer unsurlarından olmazlar. Bunlar da mutasarrıf olmayan zarflardır. Cümlenin neresinde bulunurlarsa bulunsunlar daima zarfiyetten dolayı mansûb olurlar. Bu zarflardan bazıları şunlardır:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası
esnasında	أَثْنَاءَ	sonra	بَعْدَ	boyunca	طَوَالَ
...e doğru	نَحْوَ	yanında	عِنْدَ	arasında	بَيْنَ

Bu zarflar;

a) Kendilerinden önce geçen fiilin zaman ve mekânını bildirdiklerinde mef'ûlü fîh olurlar.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Uçaklar bulutların üstünden uçar.	تَطِيرُ الطَّائِرَاتُ فَوْقَ السَّحَابِ

Burada (فَوْقَ) mekân zarfı mef'ûlü fîh olub fetha ile mansûbtur.

b) Bir mübtedâya haber veya bir kelimeye sıfat olurlar.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Cennet annelerin ayakları altındadır.	اَلْجَنَّةُ تَحْتَ أَقْدَامِ الْأُمَّهَاتِ

Burada تَحْتَ mekân zarfı zarfiyet dolayısıyla mansûbtur

Not: Bu zarflar (مِنْ) harf-i ceri ile mecrûr olurlar.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Arkasından yürüdüm.	سِرْتُ مِنْ وَرَاءِهِ

6.4.3. Zarfların Diğer Özellikleri

1. مَا harfi bazı zarflara bitişebilir. Ancak bu مَا zâidedir (hiçbir iş görmez). Zarfa etki etmez ve onu iş yapmaktan alıkoymaz. Yani bu zarflar mansûb olmaya ve kendisinden sonra gelen isim ise muzafun ileyh ve mecrûr olmaya devam eder. (مَا)nın bitiştiği zarflar genelde şunlardır:

عِنْدَ	حِينَ	قَبْلَ	بَعْدَ	دُونَ

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Gecikmeden gelmesini rica ettim.	رَجَوْتُهُ أَنْ يَحْضُرَ دُونَماَ تَأْخِيرٍ

(دُونَ) kelimesi mansûb bir zarftır. ماَ zâidedir (تَأْخِيرٍ) muzafun ileyh ve kesre ile mecrûrdur.

2. Zaman ve mekâna muzaf olan sayılar, işaret isimleri ve sıfatlar mefûlün fîh olarak mansûb okunur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Orada beş gün geçirdim.	قَضَيْتُ هُناَكَ خَمْسَةَ أَياَّمٍ

3. Zaman ve mekân zarflarına muzaf olan (بَعْضُ)ve (كُلُّ) kelimeleri de mef'ûlün fih olur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Uzun müddet uyudum.	نِمْتُ طَوِيلاً (نِمْتُ وَقْتاً طَوِيلاً)

4. Mevsûf zaman ve mekân zarfı olursa, hazfedildiğinde sıfatı onun yerine mef'ûl-i fîh olur.

5. (قَبْلَ) ve (بَعْدَ) zarflarının özellikleri:

a) (قَبْلَ) ve (بَعْدَ) başlarına harf-i cer gelmeksizin muzaf olduklarında mansûbdurlar.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Kardeşin hepimizden önce gezmeye çıktı.	خَرَجَ أَخُوكَ قَبْلَ كُلِّناَ إِلَى الْجَوْلَةِ

b) Muzaf olup başlarına harf-i cer geldiğinde mecrûr olurlar.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Halit'ten sonra Ali geldi.	جاَءَ عَلِيٌّ مِنْ بَعْدِ خاَلِدٍ

c) Fiile doğrudan doğruya değil (أَنْ) ile bağlanırlar ve cümleye muzâf olduklarında cümlenin başında (أَنْ) bulunur:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası

Çocuk babası işten dönmeden uyudu.	نَامَ الطِّفْلُ قَبْلَ أَنْ يَرْجِعَ أَبُوهُ مِنَ الْعَمَلِ

d) (قَبْلَ) ve (بَعْدَ)'nin muzâfun ileyhi hazfedilince zamme üzere mebnî olur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Önce Halit ve Ömer gitti.	ذَهَبَ خَالِدٌ وَ عُمَرُ مِنْ قَبْلُ

* (يَوْمَ) ve (حِينَ) kelimeleri cümleye muzâf olduklarında başlarına (أَنْ) gelmez.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Zil çaldığı zaman öğrenciler sınıfa girdiler.	دَخَلَ الطُّلاَّبُ الصَّفَّ حِينَ دَقَّ الْجَرَس

*Mef'ûl-i fih fiilin önünde gelebilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Bu gün babanı ziyaret ettim.	اَلْيَوْمَ زُرْتُ أَبَاكَ

6.4.4. Mebni Zarflar

Mebnî zarflar 17 tane olup 6 tanesi mekân zarfı, 10 tanesi zaman zarfı, bir tanesi de hem mekân hem de zaman zarfı olarak kullanılır. Mebnî oldukları için mahallen mansûbturlar.

a) Mebnî Mekân Zarfları:

حَيْثُ	أَيْنَ	ثَمَّ	لَدَى	لَدُنْ	هُنَا

Cümleye muzaf olan mebnî mekân zarfıdır. Bu cümle isim ya da fiil cümlesi olabilir. Genellikle fiil cümlesi olur. Sonu zamme üzre mebnî olduğundan mahallen mansûb sayılır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Rahatça okuyabileceğim bir yerde oturdum.	جَلَسْتُ حَيْثُ أَسْتَطِيعُ الْقِرَاءَةَ مُرْتَاحاً

Not: (حَيْثُ) Başka anlamlara da gelebilir:

1. a) (بِحَيْثُ) ...şekilde:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Kral uzaktan görülebilecek şekilde yüksek bir köşk bina etti.	بَنَى الْمَلِكُ قَصْراً عاَلِياً بِحَيْثُ يُرَى مِنْ بَعِيدٍ

b) (مِنْ حَيْثُ) ..bakımından, yönden:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Düşmanlar sayıları çok olması bakımından bizden daha kuvvetlidir.	اَلْأَعْداَءُ أَقْوَى مِنْ حَيْثُ إِنَّهُمْ كَثِيرُ الْعَدَدِ

2. أَيْنَ nerede, nereye: (Fetha üzere mebnî soru isimlerindendir. Şart olarak da kullanılır)

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Nerede oturdun?	أَيْنَ جَلَسْتِ؟

3. a) ثَمَّ Orada, oraya: (Fetha üzere mebnîdir).

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Orada bir çocuk oynuyor.	ثَمَّ وَلَدٌ يَلْعَبُ

b) (مِنْ) ...için, ...den, ...dan dolayı:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Bundan dolayı arkadaşıma bir mektup yazdım.	وَمِنْ ثَمَّ كَتَبْتُ رِساَلَةً إِلَى صَدِيقِي

4. لَدَى – لَدُنْ yanında katında nezdinde, tarafında, huzurunda:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Kapının yanında Ali'yi gördüm.	شاَهَدْتُ عَلِياًّ لَدَى الْباَبِ

5. هُناَ burada, buraya: (Sükûn üzere mebnîdir)

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Burası okulumuzdur.	هُنا مَدْرَسَتُنا

b) Mebnî Zaman Zarfları:

أَيَّانَ	مَتَى	لَمَّا	مُنْذُ	مُذْ	أَمْسِ	قَطُّ	اَلْآنَ	إِذَا	إِذْ

1. أَيَّانَ ne zaman ...dığı zaman, her ne zaman: Soru ve iki fiili muzâriyi cezmeden şart edatı olarak kullanılır, fetha üzere mebnidir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ne zaman gidersen giderim.	أَيَّانَ تَذْهَبْ أَذْهَبْ

2. مَتَى ne zaman: Soru ve şart ifade eden sükûn üzere mebnî zaman zarfıdır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ne zaman geliyorsun?	مَتَى تَحْضُرُ؟
Ne zaman gelirsen giderim.	مَتَى تَحْضُرْ أَذْهَبْ

3. لَمَّا (Mâzînin önünde;) ..dığında , ..dığı zaman, ..ınca, ..iken .. (Muzârinin önünde;) henüz ..medi, henüz ...madı

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Yağmur yağınca sel aktı.	لَمَّا نَزَلَ الْمَطَرُ جَرَى السَّيْلُ
Henüz gitmedim.	لَمَّا أَذْهَبْ

4. مُنْذُ = مُذْ ...den beri, ..den bu yana, ..dığından beri: İsim olarak kullanılınca zaman zarfıdır ve yanına isim veya fiil gelir. Harf olarak kullanılınca cer harfidir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Geldiğinden beri beni ziyaret etmedin.	ما زُرْتَنِي مُذْ جِئْتَ

Seni bir seneden beri görmedim.	ماَ رَأَيْتُكَ مُنْذُ سَنَةٍ

5. أَمْسِ **Dün:**

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Dün neden gelmedin?	لِمَاَذاَ لَمْ تَحْضُرْ أَمْسِ؟

6. قَطُّ **Asla, hiç, katiyyen:** Mâzî manalı fiillere mahsustur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Sana asla yalan söylemedim.	ماَ كَذَبْتُ عَلَيْكَ قَطُّ

7. اَلْآنَ **şimdi, şu anda:** Fetha üzere mebnîdir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Şimdi Allah yükünüzü hafifletti.	اَلْآنَ خَفَّفَ اللَّهُ عَنْكُمْ

8. إِذاَ **o zaman, ..dığında, ..dığı zaman, ınca, ..ken:** Cümleye muzaf olan sükûn üzere mebnî zaman zarfıdır. Ardından hep iki fiil gelir. Birinci bölümdeki şart fiili genellikle mâzî olur. إِذاَ da bu fiile muzaftır. Cevap fiili mâzî de olsa muzâri anlamı verilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Bahar geldiği zaman çiçekler açar.	إِذاَ جاَءَ الرَّبِيعُ تَفَتَّحَتِ الْأَزْهاَرُ

Not: (إِذاَ) nın iki kullanılışı daha vardır:

a) Bazen şart anlamı ifade etmeyip yalnız zaman anlamı ifade eder. Şart olmaktan çıktıkları için bu türlerden sonra iki fiil gelmez. Yalnız bir fiil bulunur. Bu da genellikle yeminden sonra gelişindedir:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Andolsun gecenin karanlığı büründüğü zamana	وَ اللَّيْلِ إِذاَ يَغْشَى

b) Müfâcee (sürpriz) edatı olur, “bir de ne göreyim, bir de baktım ki” şeklinde tercüme edilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Çıktım, bir de ne göreyim, kapıda bir yılan.	خَرَجْتُ فَإِذاَ حَيَّةٌ بِالْبابِ

9. إِذْ bir zamanlar, vaktiyle, o zaman , o vakit ...dığında, ..dığı zaman, ..eceği zaman: Sükûn üzere mebnî cümleye muzaf olan zaman zarfıdır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Hatırlayın ki vaktiyle pek az idiniz (Allah) sizi çoğalttı.	وَاذْكُرُوا إِذْ كُنْتُمْ قَليِلاً فَكَثَّرَكُمْ

Çoğu zaman tercümede hatalar yapılabilen bir edat olduğu için إِذْ edatını ayrıntılı işlemekte yarar vardır:

a) (إِذْ) den sonra mâzî fiil gelmişse tercüme edilirken “hani (hatırla)+ mişli geçmişin hikâyesi şeklinde yapılır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Hani İbrâhim babası Azer’e putları tanrı mı ediniyorsun demişti.	وَ إِذْ قاَلَ إِبْراَهِيمُ لِأَبِيهِ آزَرَ أَ تَتَّخِذُ أَصْناَماً آلِهَةً

b) (إِذْ) den sonra muzâri fiil gelmişse şimdiki zamanın hikâyesi şeklinde çevrilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Hani Allah onları uykunda sana az gösteriyordu.	إِذْ يُرِيكَهُمُ اللَّهُ فِي مَناَمِكَ قَلِيلاً

c) (إِذْ) den sonra isim cümlesi gelmişse cümlede fiil olmadığı için sadece “idi” kelimesiyle çevrilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Hatırlayın, hani siz yeryüzünde az, zayıf ve biçâre idiniz de...	وَ اذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ

(إِذْ) edatının diğer özellikleri:

*(إِذْ) şu kelimelere muzâfun ileyh olarak da gelir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası	Türkçesi	Arapçası
ondan sonra	بَعْدَئِذٍ	o zaman	حِينَئِذٍ	o saat	ساَعَتَئِذٍ	o sene	سَنَتَئِذٍ
ondan önce	قَبْلَئِذٍ	o gün	يَوْمَئِذٍ	o vakit	وَقْتَئِذٍ	o yıl	عاَمَئِذٍ

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
O gün mü'minler Allah'ın yardımıyla sevinirler.	يَفْرَحُ الْمُؤمِنوُنَ بِنَصْرِ اللّٰه يَوْمَئِذٍ

* (إِذْ) Gelecek zaman zarfı olur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Onlar bukağılar boyunlarına geçirildiği zaman bileceklerdir.	فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ إِذِ الْأَغْلاَلُ فِي أَعْناَقِهِمْ

* (إِذْ) (..den, ..den dolayı, için, çünkü anlamında) sebep bildirir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Geç kaldığın için öğretmen sınıfa girmene izin vermedi.	لَمْ يَسْمَحِ الْمُعَلِّمُ لَكَ بِدُخُولِ الصَّفِّ إِذْ تَأَخَّرْتَ

* (إِذْ) (..aniden , ansızın, bir de baktım ki, bir de ne görelim anlamında) müfâcee (sürpriz) edatı olur. Genellikle ondan önce (بَيْناَ-بَيْنَماَ) (..iken) kelimeleri bulunur.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
O kardeşini ararken bir de ne görsün, paraları çalınmış.	فَبَيْنَماَ هُوَ يَبْحَثُ عَنْ أَخِيهِ إِذْ سُرِقَ مِنْهُ الدَّراَهِمَ

*Bazen (إِذاَ) nın kısaltılmışı şeklinde kullanılır. Cümleye muzaf olduğu için (..ğı) şeklinde tercüme edilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ali geldiği zaman...	إِذْ جاَءَ عَلِيٌّ

c) Hem Zaman Hem Mekân İçin Kullanılan Mebnî Zarf

أَنَّى nerede, nereden, ne zaman, nasıl:

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
O nasıl olur?	أَنَّى يَكُونُ ذَلِكَ؟

Cümle Bağlamada Kullanılan Bazı Edatlar:

1. أَنْ ... diye: Kendinden sonra gelen fiil emir siygasında ise tefsir yani açıklama edatı olarak görev yapar.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Subay saldırın diye işaret etti.	أَشارَ الضاَّبِطُ أَنِ اهْجُموُا

2. ما edatının kullanılışları:

ما + mâzî fiil ...dığı sürece, ...dıkça

ما لَمْ + meczûm muzâri fiil .....mediği sürece, ...medikçe

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Bana isyan ettiğin sürece sana azab edeceğim.	ما عَصَيْتَنِي أُعَذِّبُكَ
Allah'a iman etmedikçe cennete giremezsiniz.	لَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ ما لَمْ تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ

مِثْلَما ... gibi

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Burada da oradaki gibi ictihad etti.	لَقَدْ اجْتَهَدَ هُنا مِثْلَما اجْتَهَدَ هُناكَ

ما edatı bazen de isimlerin sonuna ilâve edilerek ismin belirsizliği arttırılır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
(Herhangi) Bir gün dışarı çıktık.	يَوْماً ما خَرَجْنا.

6.5. Meful Meah

Beraberlik bildiren meful demektir. Failin mefulle birlikte hareket ettiğini, aynı şeyi yaptığını gösterir. Mefulü meahın başında vav (وَ) bulunur. Bu vav (وَ) atıf harfi olan vav değildir. Bu vav (وَ), "beraber" manasındaki مَعَ anlamına gelen bir vav (وَ) dır. Buna "vavü-l meiyye"denir. Ayrıca çoğu zaman mefulü meah ile fail aynı cinsten değildir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Kıyı boyunca yürüdük.	مَشَيْنَا وَ الشَّاطِئَ
Güneşin doğuşuyla (doğarken) yola çıktık.	سافَرْنَا وَ طُلُوعَ الشَّمْسِ
Ali bahçenin duvarı boyunca koştu.	جَرَى عَلِيٌّ وَ سُورَ الْحَدِيقَةِ.
Babanla beraber ne yaptın?	مَاذَا فَعَلْتَ وَ أَبَاكَ ؟

Dikkat edilirse vâvu'l-maiyye, atıf vâvının konmaması gereken yerlerde konmuştur. Örneğin son cümlede atıf kaidesine aykırılık olduğu için vâ'vu'l-maiyyeden sonra gelen أَبَاكَ mef'ûlü maahtır ve mansûbtur. Çünkü Türkçe mana olarak (Babanla beraber ne yaptın?) demek için vâv yerine (مَاذَا فَعَلْتَ مَعَ أَبِيكَ) şeklinde Arapça 'ya çevririlir. Oysa buradaki vâv beraberlik vâvıdır. Zira Arapça' da muttasıl bir zamire başka bir ismi atfetmek gerekirse bu zamiri tekid için munfasıl olarak tekrar etmek gerekir: (مَاذَا فَعَلْتَ أَنْتَ وَ أَبُوكَ ؟) de görüldüğü gibi o zaman أَبَاكَ kelimesini mansûb değil أَبُوكَ şeklinde merfû olarak getirmek gerekiyor.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ben ve Halit yazdık.	كَتَبْتُ أَنَا وَ خَالِدٌ
Halit'le beraber yazdım.	كَتَبْتُ وَ خَالِداً.

Aynı şekilde birinci cümledeki vâv atıf vâvıdır, fâil zamirini tekrar etmediğimiz ikinci cümledeki vâv beraberlik vâvıdır (vâvu'l-maiyye).

Atıf Vâvıyla Vâvu'l-Maiyye'nin Farkı: Atıf harfi olan وَ kendisinden önceki ve sonraki kelimelerin hükmünün kendilerine nisbeti konusunda ortak olduklarını gösterir. Ancak beraberlik ifade eden وَ bu ortaklığı ifade etmez, sadece beraberlik bildirir. Fiilin ifade ettiği manada ortaklık bildirmez. Buna göre;

a) Cümledeki (وَ) nin atıf vâvı olmasını engelleyen bir işaret veya delil varsa (وَ) maıyyet vâvıdır. Bu işaret de (وَ)'den sonra gelen isim ile önce gelen ismin fiilde ortak olmasının imkânsızlığıdır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Kardeşin sabahleyin (sabahla beraber) yola çıktı.	سَافَرَ أَخُوكَ وَ الصُّبْحَ
Muhammed güneşin batışıyla birlikte (batarken) geldi.	حَضَرَ مُحَمَّدٌ وَ غُرُوبَ الشَّمْسِ

Meselâ son cümlede fiilin ikisine de ortak olarak kullanılması mümkün değildir. Çünkü güneşin batışı gelmez. Yani Muhammed ve güneşin batması birlikte bir yere gelemezler. Dolayısıyla güneşin batışı sırasında Muhammed'in gelişini ifade eder. Böyle bir durumda vâv'ın maıyyet vâv'ı sayılıp ondan sonra gelen ismin mef'ûlün maah olarak mansûb okunması gerekir. Başka şekilde okunması doğru değildir.

b) Cümlenin fiili ancak iki ve daha fazla kişinin yapabileceği ortaklık (müşâraket) bildiren bir fiil ise, vâv mutlaka atıf vâvıdır.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
Ali düşmanla çarpıştı.	قَاتَلَ عَلِيٌّ وَالْعَدُوُّ
Halid ve Ali ortak oldu.	اِشْتَرَكَ خَالِدٌ وَ عَلِيٌّ

Bu fiiller ve benzerleri ancak birden fazla kişinin ortaklığıyla yapılacak fiillerdir. Dolayısıyla vâv'dan sonraki isim ma'tûftur. Mef'ûlün maah olarak okunması doğru değildir.

c) Atıf vâvı yahut maiyyet vâvı olmasını engelleyen bir şey yoksa vâv ikisinden biri olabilir. Ondan sonra gelen isim mef'ûlün maah olarak okunabileceği gibi, önceki isme ma'tûf olarak da okunabilir.

Örnekler:

Türkçesi	Arapçası
İbrâhim ve Hâlit yolculuk yaptı.	سَافَرَ إِبْرَاهِيمُ وَ خَالِدٌ
İbrâhim Hâlit'le beraber yolculuk yaptı.	سَافَرَ إِبْرَاهِيمُ وَ خَالِداً